

RFN, w sprawie przesiedleńców i wskazano wynikające stąd konsekwencje dla partii. Przeprowadzono paralełę między dniem dzisiejszym a historią SPD. Zajęto się problemami opinii publicznej w RFN i kwestią jej kształtowania przez poszczególne siły polityczne w tym państwie. Wskazano wynikające przy tym problemy duże trudności badawcze.

Podsumowania dyskusji dokonał kierownik Zakładu Historii Niemiec UAM w Poznaniu prof. dr A. Czubiński stwierdzając, że dwudniowa, mająca roboczy charakter, narada wykazała znaczne braki w badaniach nad dziejami SPD. W dyskusji podniesiono tylko część z tych problemów. Symposium zrealizowało zamierzony cele, orientując w stanie badań w Polsce i pogłębiając spojrzenie na niektóre ważne zagadnienia.

Przemysław Hauser

SYMPOZJUM DOTYCZĄCE EKONOMICZNEJ EFEKTYWNOŚCI ZACHODNIOEUROPEJSKIEJ INTEGRACJI

W dniach od 14-19 października 1974 r. odbyło się w Sofii kolejne sympozjum międzynarodowej grupy roboczej do badania integracji ekonomicznej w warunkach kapitalizmu monopolistycznego. W sympozjum, zorganizowanym przez Instytut Ekonomiczny Bułgarskiej Akademii Nauk, wzięło udział 32 pracowników nauki z Bułgarii, Węgier, NRD, Polski, ZSRR i Czechosłowacji. W wyniku doświadczeń z poprzednich konferencji na sympozjum sofijskie przygotowano sześć głównych referatów. Zostały one opracowane przez autorów, względnie kolektywy autorskie poszczególnych krajów uczestniczących w pracach grupy roboczej i obejmowały swoją tematyką problemy mające istotne znaczenie teoretyczne i praktyczne dla prawidłowej naukowej oceny stopnia rozwoju zachodnioeuropejskiej integracji i jej ekonomicznych rezultatów. W szczególności dotyczyły one:

- metodologicznych problemów oceny efektywności kapitalistycznej integracji regionalnej (J. Sziszkow, ZSRR),
- wpływu integracji na strukturalne zmiany w krajach EWG (N. Lehmann, NRD),
- specjalizacji produkcji w EWG (B. Dimowa, Ł. Karaszewa, M. Łazarowa, Ch. Nokow, Bułgaria),
- wpływu międzynarodowej integracji ekonomicznej na ekonomikę krajów uczestniczących (S. Tikal, Czechosłowacja),
- współzależności między wzrostem gospodarczym a międzynarodową integracją (T. Palankai, Węgry),
- nierównomierności rozwoju i rozmieszczenia sił wytwórczych w ramach Wspólnego Rynku oraz polityki regionalnej EWG (T. Dohnal, J. Rutkowski, Z. Nowak, K. Błahut, Polska).

W referatach, jak i w wystąpieniach dyskusyjnych podkreślano szczególnie fakt, że prawidłowa, naukowa ocena ekonomicznych rezultatów procesów integracyjnych ma nie tylko teoretyczne, ale i praktyczne znaczenie. Pozwoliłaby ona bowiem nie tylko sprawdzić stopień prawdziwości koncepcji naukowych hipotez i modeli integracji kapitalistycznej, ustalić faktyczny stopień scalenia krajów członkowskich EWG, ale ułatwiłaby znacznie przewidywanie dalszego rozwoju tych procesów. Z drugiej jednak strony wskazywano na duże trudności związane z oceną ekonomicznych rezultatów procesu integracyjnego. Mają one charakter zarówno koncepcyjny, metodologiczny jak i statystyczny. Jedną z podstawowych trudności metodologicznych polega na oddzieleniu efektów integracji od rezultatów spowo-

dowanych ogólnym rozwojem gospodarczym, na wyodrębnieniu z całego kompleksu powiązań przyczynowo-skutkowych o charakterze ogólnoeconomicznym, ogólnopolitycznym i ogólnospołecznym, tych specyficznych, zdeterminowanych procesami integracyjnymi. Skala tych trudności całkowicie wyjaśnia, dlaczego dotąd osiągnięto dużo większe sukcesy w rozpracowaniu ogólnej teorii integracji, w analizie jej mechanizmu, a nawet w prognozowaniu jej rozwoju, niż w ocenie realnego zaawansowania procesu integracji i jego ekonomicznych skutków.

Na sympozjum podjęto próby oceny ekonomicznej efektywności zachodnio-europejskiej integracji z punktu widzenia osiągniętych rezultatów, w konfrontacji z zadaniami, które planowano rozwiązać i to zarówno w odniesieniu do postępu samego procesu integrowania gospodarek narodowych w ramach danego rejonu, jak i wpływu tego procesu na gospodarki narodowe integrujących się krajów.

W szeregu zmian strukturalnych zachodzących w gospodarce krajów członkowskich wyraźnie zauważalny jest wpływ integracji. Dotyczy to szczególnie handlu zagranicznego, rolnictwa i sfery powiązań kapitałowych. Równocześnie jednak osiągnięte już rezultaty zaczynają na pewnym etapie działać dezintegrująco. Postępujący np. w ramach EWG proces międzynarodowej monopolizacji, prowadzący do tworzenia wielkich koncernów międzynarodowych i wielonarodowych ugrupowań finansowych nie ogranicza się do terenu Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej. Wielkie korporacje z udziałem kapitałów narodowych państw nie wchodzących w skład ugrupowania integracyjnego tracą coraz bardziej swój „europejski” charakter, stając się w pełnym tego słowa znaczeniu międzynarodowymi.

Do zjawisk i procesów, które otrzymały nowe impulsy wskutek powstania EWG należy niewątpliwie specjalizacja produkcji. W rezultacie utworzenia wspólnego rynku państw EWG, powstały warunki, sprzyjające realizacji optymalnej specjalizacji między krajami członkowskimi a osiągnięte sukcesy w tej dziedzinie prowadzą do istotnego wzrostu efektywności produkcji w krajach członkowskich i we Wspólnocie traktowanej jako całość. Specjalizacja w EWG rozwija się w specyficznych warunkach — oddziałują na nią i przedsięwzięcia rządów krajów członkowskich i organy kierownicze Wspólnoty, a realizowana jest przede wszystkim przy pomocy monopoli. Równocześnie jednak pewien wpływ wywierają inwestycje krajów trzecich, szczególnie amerykańskie, przyczyniając się do tego, że proces specjalizacji traci często swój wyłącznie europejski charakter. Przyjmując za miernik rozwoju specjalizacji produkcji zmienność produkcji i rodzajów towarów (w przeliczeniu na głowę ludności w poszczególnych krajach członkowskich) oraz rozwój wewnątrzregionalnego obrotu towarami we Wspólnocie, można stosunkowo dokładnie prześledzić zarówno przesunięcia krajów członkowskich w produkcji poszczególnych rodzajów towarów i przedmiotów, jak i zmiany dokonujące się w poszczególnych krajach. Rozwój specjalizacji prowadzi do wzrostu obrotu towarów między krajami członkowskimi, wzajemnej zależności i wzrostu stopnia zintegrowania. Szczegółowa analiza wykazuje, że wprawdzie specjalizacja produkcji jest procesem, który dokonywał się na długo przed utworzeniem EWG, jednakże w nowych warunkach Wspólnego Rynku został on przyspieszony i pogłębiony. W rezultacie doprowadził do wzrostu efektywności produkcji w skali całej Wspólnoty, do nawiązania szerszych i długotrwałych związków między producentami poszczególnych krajów członkowskich. Specjalizacja produkcji, chociaż stanowić może jedną z zasadniczych podstaw pogłębienia procesu integracji, to jednak jej rozwój związany jest z zaostrzeniem się sprzeczności między interesami i polityką poszczególnych krajów, często rozbieżnymi, a polityką kierowniczych organów Wspólnoty. Z tego względu może również działać jako czynnik dezintegrujący.

Na tle teoretycznych rozważań, dotyczących zależności między wzrostem ekonomicznym a integracją, rozpatrywano także wpływ integracji zachodnioeuropejskiej na wzrost ekonomiczny krajów członkowskich i ugrupowania. Rozwój integracji w zasadzie nie zmienił charakter procesu wzrostu gospodarczego. Nie wywołał bowiem jakościowo nowych zmian ani w tempie, ani w charakterze tego procesu.

Równocześnie zachowana została niejako nierównomierność rozwoju krajów członkowskich z tendencją do zwiększania się dysproporcji regionalnych. Właśnie zanikanie istniejących dotąd różnic w poziomie rozwoju gospodarczego zajmuje szczególne miejsce w szeregu kryteriów przyjmowanych dla oceny skuteczności procesów integracyjnych. EWG, będąc kapitalistyczną formacją integracyjną, podlega prawom rozwoju kapitalistycznego, a więc także prawu nierównomiernego rozwoju. Natomiast z treści pojęcia „integracji” wynika, że rozwój zgodny z jej charakterem nie może być trwale rozwojem nierównomiernym. Tym samym ujawnia się jedna z podstawowych sprzeczności wewnętrznych EWG, między ogólnym charakterem kapitalistycznego rozwoju a wymogami rozwoju integracyjnego. Władze EWG były od początku świadome istnienia tych prawidłowości rozwojowych i dlatego podejmowały próby ich zahamowania lub złagodzenia skutków przy pomocy różnych środków polityki regionalnej, zwłaszcza finansowej.

Szczegółowa analiza takich problemów, jak: nierównomierny rozwój regionalny i gałęziowy, polityka regionalna, głównie finansowa, zmierzająca do zahamowania nierównomiernego rozwoju, społeczno-gospodarcze aspekty nierównomiernego rozwoju i miejsce tych problemów w planach perspektywicznych EWG, doprowadziły do następujących ustaleń. Powstanie EWG i jej dotychczasowa działalność nie doprowadziły do poważniejszych zmian w wykształconym wcześniej układzie gospodarczo-przestrzennym i nie zlikwidowały zasadniczych dysproporcji rozwojowych. Niektóre z nich uległy nawet pogłębieniu. Tym niemniej fakt, że problemy te były dostrzegane i że podejmowano próby ich rozwiązania, wywarł niewątpliwie pewien wpływ hamujący na narastanie dysproporcji. W ciągu 16-letniej działalności, władze EWG nie wypracowały jeszcze w pełni przemyślanej polityki regionalnej — stąd trudno mówić o jej realizacji. Poszczególne państwa członkowskie podejmowały więc i wypełniały w pierwszej kolejności krajowe programy rozwoju regionalnego, nie zawsze koordynowane z organami EWG. Nierównomierność rozwoju obszaru EWG odzwierciedla się nie tylko w układzie regionalno-gospodarczym. Jego skutki widoczne są także w stosunkowo trudno uchwytnej sferze stosunków społecznych. Mimo, że społeczne skutki rozwoju gospodarczego zaczynają być coraz częściej traktowane jako ogólne kryteria skuteczności rozwoju poszczególnych państw i systemów społeczno-gospodarczych, to i w perspektywicznych planach rozwoju integracji zachodnioeuropejskiej, polityka społeczna nie zajmuje należnego jej ze względu na wagę problemu miejsca.

W bardzo ciekawej dyskusji podkreślano także często wpływ na procesy integracyjne szeregu czynników zewnętrznych, jak załamanie się kapitalistycznego systemu walutowego, kryzys energetyczny i surowcowy itp. Mają one swój niewątpliwie udział w ostatecznej ocenie efektywności procesu integracji Europy zachodniej.

Symposium sofijskie umożliwiło nie tylko interesującą wymianę poglądów, ale było także ważnym etapem w przygotowaniu wspólnej monografii, określającej istotę, charakter i miejsce zachodnioeuropejskiej integracji w światowej gospodarce kapitalistycznej.

Hanka Dmochowska